

Юрій Скіра

«СОЛІД»

Взуттєва фабрика життя

Львів — 2023

УДК [271.4-788-055.1:[94:341.485(=411.16)](477.83-25)"193/194"
С 42

ISBN 978-617-95336-4-8

Рецензенти:

професорка, габілітована докторка Магдалена Новак

професор, габілітований доктор Ігор Галагіда

професор, доктор богослов'я о. Петро Галадза

Юрій Скіра. «Солід». Взуттєва фабрика життя. — Львів : Човен, 2023. — 224 с.

Історія взуттєвої фабрики «Солід» — це захопливе дослідження про львівське підприємство неподалік площі Ринок. На ньому в роки Голокосту монахи Студійського Уставу із благословення митрополита Андрея Шептицького переховували євреїв. Це розповідь про о. Йозефа Петерса, «львівського Шиндлера», який, будучи ченцем та священником, заснував успішне виробництво, яке потрапило в епіцентр подій порятункової акції Глави Греко-Католицької Церкви. У підвалах «Соліду» переховували жінок, дітей, чоловіків, яких нацистський режим прирік на знищення. Упродовж 1942–1944 років їх чимало було сховано та врятовано від страти. Обшуки, доноси, хвороби та голод вони пережили разом із монахами й дочекалися закінчення окупації.

Yuri Skira «Solid». The Life-Saving Footwear Factory. Lviv. Choven, 2023. 224 p.

The history of Lviv Solid footwear factory is the fascinating research into the enterprise located near Rynok Square. There, the Studite Brethren, with the blessing of Andrey Sheptytskyi would hide Jews during the Holocaust. It is the story of Father Josef Peters, «Lviv's Schindler». This monk and priest set up a successful venture to become the epicenter of rescue operation organized by the Head of the Ukrainian Greek Catholic Church. The cellars of the factory turned into the hideouts for Jewish men, women, and children condemned to death by the Nazi regime. Between 1942 and 1944, a number of Jews found safety and escaped death there. They, alongside the monks, would get through the searches, delations, diseases, and malnutrition and survive to see the end to the occupation.

© Юрій Скіра, текст, 2023

© Оксана Васьків, дизайн обкладинки, 2023

© Видавництво «Човен», 2023

ЗМІСТ

Передмова.....	10
----------------	----

Вступ. На шляху до фабрики:

Голокост у Львові (1941–1942).....	12
------------------------------------	----

Частина перша. Фабрика Петерса

«Таємничий німець у дорогому костюмі гарного крою»	17
Трибунальська, 16.....	27
«Спеціалісти»	33
Листівки.....	42
В'язні.....	51

Частина друга. Фабрика Качмарського

Між знайомими і незнайомими	61
Жіноча допомога	66
Січнева втеча з Львівського гетто	70
Дитячі долі: на фабриці й поза нею.....	75
Прощання з фабрикою	84

Частина третя. Два архімандрити

Різними шляхами.....	88
У затінку «залізної завіси»	93
Вигнанець	99
Замість післямови	108
Подяки.....	109
Бібліографія	113
Перелік умовних позначень і скорочень.....	129
Пояснення релігійних назв, термінів, окремих слів	131
Summary	137
Додатки	141
Примітки	151
Іменний покажчик	217
Інформація про автора	223

Передмова

1942 рік, Краків. На вулиці Липовій, 4 на повну потужність працювала фабрика емальованого посуду Emailwarenfabrik. Її власником була людина з дуже специфічним минулим і незвичайним сьогоденням як на середину війни. Оскар Шиндлер. Нетиповий німець із нетиповими рішеннями. І ці рішення стосувалися євреїв. На його підприємстві більшість працівників була поляками. Але вже 1940 року там працювало приблизно 100 євреїв, а 1944-го — до 1100. Робота цих людей на фабриці Шиндлера стала спасінням в умовах Голокосту, близькості Аушвіцу та ліквідації самого Краківського гетто. Працівники Emailwarenfabrik стали частиною «списку Шиндлера» й небагатьма євреями, яким вдалося вижити в Генерал-губернаторстві Ганса Франка.

1942 рік, Львів. На площі Трибунальській, 16 на повну потужність працювало невелике підприємство Deutsche Schuhfabrik Solid. Воно теж трудилося на потреби Вермахту й шило взуття. Його директором був німець Йозеф Петерс. Однак, на відміну від Оскара Шиндлера, який і був Шиндлером, Йозеф Петерс насправді був ієромонахом Йоаном. Але про це не знала влада. Ним він став ще 1937 року, коли остаточно пов'язав своє життя із Греко-Католицькою Церквою. Директор-священник постійно ходив у світському одязі, а значна частина його працівників була монахами Студійського

Уставу тієї ж Церкви. Доходи від фабрики передавав своєму архімандритові, митрополиту Андрееві Шептицькому. Він вкладав їх у людські життя. Життя своєї пастви та євреїв, яких переховував.

Фабрика якоїсь миті стала прибіжищем євреїв із Львівського гетто. Отець Йоан (Петерс) не мав таких широких контактів із СД, як Шиндлер. Тому він та його люди повинні були діяти дуже обережно. Вони переховували цілі родини на своєму підприємстві. Жінок, дітей, чоловіків, які ночами шили взуття. Потім, зважаючи на загрози викриття, цих людей доводилося переводити в інші місця. Найвідомішою родиною, яку вони врятували на «Соліді», були Фінки. Разом із ними монахи переживали хвороби їхніх дітей, переведення до іншого сховку, доноси, обшуки, бомбардування. Це була щоденна боротьба за виживання в центрі Львова поряд із нацистською «святинею» — Центральним бюро німецького народу. Ієромонах Йоан (Петерс) не довів своєї справи до кінця. У грудні 1942 року його арештували й запроторили до концентраційного табору Дахау. Проте студити продовжили її. І довели до кінця, доглянувши довірених їм людей. Так невелика фабрика посеред міста стала справжньою взуттєвою фабрикою життя.

Юрій Скіра

10 травня 2023 року